

TARTALOM:

Egy régi dunakeszi família 1

ÁGOSTON András
Fábián Gáspár és az alagi Szent
Imre plébániatemplom I. rész .....2ASZTALOS Mihály
Paradicsomtermesztés Dunake-
szin a II. világháború után
I. rész .....6BÁTONYI Pál
A Grassalkovichok és Dunakeszi
I. rész .....9VIZDÁK Kamilla
Révész István tábori püspök,
mint Dunakeszi plébánosa
III. rész 10

SZÁMUNK SZERZŐI:

ÁGOSTON András - történész,
művészettörténész
ASZTALOS Mihály
BÁTONYI Pál - ny. ezredes (Szöd)
VIZDÁK Kamilla - egy. hallgatóDUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI
SZEMLE

Dunakeszi-Alag Helyismereti Lapja

Megjelenik évente háromszor,
1000 példányban

Alapító szerkesztő:

Csoma Attila és Lőrincz Róbert

Felelős szerkesztő:

Lőrincz Róbert

Kiadja: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár

Dunakeszi, Kossuth Lajos u. 6.

Felelős kiadó: Csonka Mária

Nyomdai előkészítés:

Preysing Frigyes

Nyomda: Raszter Nyomda Kft.,

Budapest, Gyöngyösi u. 89.

ISSN 1789-9230

A lap megjelenését támogatja
Dunakeszi Város ÖnkormányzataA címlapon, valamint a 6-8. oldalon
szereplő fotók a Révész István Hely-
történeti Gyűjtemény tulajdonát ké-
pezik.ÁGOSTON ANDRÁS
Fábián Gáspár és az alagi Szent Imre plébániatemplom
I. rész.

A középkort idéző, neoromán stílusban épült alagi Szent Imre-templom meghatározó városképi eleme Dunakeszinek¹, a helyi lakosok szorosan kötődnek az épülethez, ám a régi alagiak közül is csak kevesen ismerik a templom tervezőjének, Fábián Gáspárnak a nevét. A két részes tanulmány első részében az ő életét és munkásságát mutatjuk be.

A túlnyomórészt a két világháború között alkotó, erősen konzervatív szemléletű építész, a korszak egyik legtöbbet foglalkoztatott szakemberének számított. Mintegy 85-90 objektum kötődik a nevéhez, köztük több mint negyven katolikus templom, 31 egyházi iskola (gyakran internátussal együtt), 7 plébánia, több kórház és kórházrészleg.² Gazdag életművéről a hazai építészettörténet-írás azonban alig vesz tudomást. Pamer Nóra a

Fábián Gáspár portréja

Horthy-kor építészetét összefoglaló fontos alpművében³ csak épületei nagy számával indokolja, hogy egyáltalán foglalkozik Fábiánnal, egyfajta negatív ellenpéldaként tárgyalja személyét és alkotásait.⁴ Az építész születésének centenáriumán Vámosy Ferenc tett kísérletet Fábián Gáspár építőművészetének és elméleti munkásságának megengedőbb értelmezésére,⁵ ám gondolatai nem találtak utat a szélesebb szakmai köztudatba. Máiig nem sikerült egyértelmű választ adni arra a kérdésre, hogy része-e a kánonnak egy olyan - kétség kívül nagyformátumú - építész, aki tudatosan szembe ment kora „haladó” törekvéseivel, és akinek az építészeti tradícióhoz szorosan kötődő épületei a modern építészet esztétikája alapján anakronisztikusnak számítanak. A kérdés megválaszolásakor nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a szecesszióra és a premodernre történő konser-

vatív válaszreakció, az 1915-től kibontakozó új historizmus világjelenségnek számított.⁶ A húszas években szerte Európában neoromán, neogót, neobarokk és neoklasszicista stílusban építkeztek, és az első modernista középület, a Bauhaus dessau-i központja is csak 1926-ban épült meg. Itthon a „Trianoni-kor” magyar társadalmának hangulatát, világlátását nagyban befolyásolta az adott történelmi helyzet. A korabeli közfelfogás által legtöbbször értékelt, a magyar államiság hajdani dicsőségét reprezentáló középkori városok és épületek döntő többsége a határon túlra került, ezért a magyar építészek és építetők egyfajta küldetésnek tekintették, hogy ezeket a történelmi értékeket valahogy pótolják. Ez a folyamat eleve historizálással, a hagyományos építészeti formák felelevenítésével és újratertelésével járt.⁷ A harmincas években, noha fokozatosan előtérbe került a modern, funkcionális építészet, annak művelői a konzervatív táborhoz képest kisebbséget alkottak.⁸ Az egyházi építészetben ráadásul óhatatlanul nehezebben jelent meg a modernizmus, hiszen a hitéletben nem történt funkcióváltás, ami közvetlenül indokolta volna

1 Alag 1910-től vált közigazgatásilag önálló községgé, 1950-ben egyesült (újra) Dunakeszivel.

2 1935-ig elkészült, illetve megkezdett épületeinek felsorolását lásd: Dr. Fábián Gáspár: *Küzdelmeim és alkotásaim 1910-től 1935-ig, életem ötvenedik événél*. Budapest, 1935. 43-46. 1948-as önéletrajzi vázlatában megemlíti pár későbbi épületet is (köztük az alagi plébániatemplomot). Lásd: *Lapis Angularis II. Források a Magyar Építészeti Múzeum gyűjteményéből*. OMvH Magyar Építészeti Múzeum 1998. 280-285.

3 Pamer Nóra: *Magyar építészet a két világháború között*. Budapest, 2001

4 Pamer 2001. 41.

5 Vámosy Ferenc: *Fábián Gáspár 1885-1953. Rendhagyó gondolatok egy építész centenáriumán*. in. Magyar Építőművészet 1985/6. 54-56.

6 Pamer 2001. 14.

7 Pamer 2001. 8. ; Prakfalvi Endre: „A katolikus templomépítő”. in. *Lapis Angularis II.* 1998. 275-276.

8 Pamer 2001. 8.

a „kornak megfelelő” templomok építését.⁹ Ezeket a körülményeket figyelembe véve, a két világháború közti Magyarország építészetének kutatásakor érdemes minden jellemző építőművészeti jelenséget megvizsgálni, és eközben talán nem haszontalan Fábián Gáspárral is foglalkozni, aki legalább annyira jellemzi saját korát, mint pl. a CIAM (Congrès Internationaux d'Architecture Moderne) újat szorgalmazó magyar építészei.

Fábián Gáspár életéről viszonylag sok információval rendelkezünk, köszönhetően annak, hogy ötvenedik életévét elérve megírta és megjelentette életrajzát¹⁰, amit öt évvel később olvasmányosabb formában átdolgozott és kibővített.¹¹

Ezen műveken kívül fenn maradt egy 1948-as és egy keltezetlen önéletrajzi kéziratvázlata is.¹² Fábián Gáspár oeuvre-jének feltárását, újraértékelését segítheti az a körülmény, hogy a Magyar Építészeti Múzeum 1996-ban a családtól megvásárolta, és kutathatóvá tette az építész gazdag hagyatékát.¹³

A forrásokból kiderül, hogy Fábián Gáspár magyar kisnemesi családban született 1885. január 2-án Székesfehérváron. Apai felmenői már több generáció óta építőmesterek, kőművesek, ácsok voltak, édesapja, Fábián József azonban Gáspár születése körül otthagyta az építőipart, és textilfestőgyári molletteurré képezte ki magát az elzászi Mühlhausenben. Ebben a városban végezte Fábián Gáspár az elemi iskola utolsó osztályát, majd a család hazaköltözése után a székesfehérvári főreáliskolába írták.¹⁴ A Lechner Ödön vagy Alpar Ignác féle rossz tanuló építésztipussal szemben, Fábián végig eminensnek számított. Főleg a természettudományok iránt érzett vonzódást, már középiskolásként több ornitológiai és növénytani cikke jelent meg a *Természet* című lapban és a *Kertészet* folyóiratban. Ugyanakkor korán megmutatkozott kivételes kezűgyessége, minden szabadidejében rajzolt, olajképeket festett. Egyik középiskolai rajztanára Aujedzsky Adolf volt, aki Csók Istvánt és Bory Jenőt is oktatta.¹⁵

A jeles érettségi után bátyja tanácsára iratkozott be 1904 szeptemberében a Műegyetem építész szakosztályára, és egy fehérvári jezsuita ajánlására bekerült a Szent Imre Kollégiumba.¹⁶ A budapesti Szent Imre Körben¹⁷ eltöltött évek, és az itt megismert jezsuita lelki atyák meghatározóak voltak szellemi és lelki fejlődése szempontjából. Elmélyült vallásossága és az egyház iránti feltétlen lojalitása. Mi sem jellemzőbb rá, hogy önmagát kézíratos önéletrajzi vázlatának felzetén „*katholikus templomépítő*”-ként határozta meg.¹⁸

9 Pamer 2001. 143.

10 Fábián 1935.

11 Dr. Fábián Gáspár: *Isten kőművese. Egy építész regénye*. Budapest, 1940

12 lásd: *Lapis Angularis II.* 1998. 280–285; 347–349.

13 Prakfalvi 1998. 275. A hagyatéki listát lásd: *Lapis Angularis II.* p.

14 Fábián 1935. 2–3.; *Lapis Angularis II.* 1998. 347.

15 Fábián 1935. 3–4.; 9.

16 Fábián 1935. 12.

17 Budapesti egyetemisták részére 1888-ban alakult meg a Szent Imre Önképző Egyesület, ami 1902-től Szent Imre Kör néven ismert. A későbbi csanádi püspök, Glattfelder Gyula alapította az egyesület kollégiumát, melynek Üllői út 22. szám alatti épülete 1902-ben készült el. A Szent Imre Körre mintegy válaszul jött létre 1908-ban a szabadgondolkodó egyetemi hallgatók egyesülete, az ateista és egyházellenes programot hirdető Galilei Kör. Csíky Balázs: *A Szent Imre Kör*. in. Székesfehérvár 1007–2007. Szent Imre 1000 éve. Tanulmányok Szent Imre tiszteletére születésének ezredik évfordulója alkalmából. Székesfehérvár, 2007. 145, 148.

18 Prakfalvi 1998. 275.

Műegyetemi tanárai közül ki kell emelni Czigler Győzöt, Nagy Virgilt, Hauszmann Alajost, Schulek Frigyest, Petz Samut. Még diákként 1906-ban részt vett Aigner József segédjeként az Erzsébet Örökimádó templom építésében, a következő évben pedig Kauser József mellett dolgozott. Mesterei közül ketten is kapcsolatba hozhatók Friedrich von Schmidttel, és Fábián önmagát is (áttételesen) „Schmidtistának” tartotta.¹⁹ Már az egyetemi évek alatt megmutatkozott tehetsége, könnyed alkotókészsége. Másodévesen megnyerte a Nagy Virgil által kiírt nyári hallgatói tervpályázatot, melynek tárgya egy temetőkapu kiképzése volt, negyedévesen pedig egy falusi templom terveivel elnyerte a 600 koronás versenyvizsgás nagy állami ösztöndíjat. Közben a képzőművészeti tevékenységgel sem hagyott fel teljesen, akvarelljeit 1908-ban kiállították a Múcsarnok tavaszi tárlatán.²⁰

A diploma kézhezvételét követően 1908 októberében bevonult egyéves önkéntesnek a klosterneuburgi hidász zászlóaljhoz, ahol sikeresen letette az utász hadnagyi vizsgát, majd visszakerült a Műegyetemre, és két évig Nagy Virgil tanársegédjeként dolgozott.²¹ Szakmai karrierje rendkívül sikeresen indult. Ha csak az 1910-es évet nézzük, akkor ebben az esztendőben megnyerte a budapesti Szent Imre templomra kiírt tervpályázat 400 koronás díját, megnyerte a fiúmezői erdőhivatal székházának 2000 koronás tervpályázatát, majd 12000 korona tiszteletdíjjal megbízták az építkezés irányításával is. Magyaros szecessziós tervéért megkapta a kolozsvári városháza építésére kiírt pályázat 2000 koronás harmadik díját, 20000 korona fizetéssel megnyerte a jezsuiták kalocsai kolostorának, gimnáziumának és konviktusának tervezését és kivitelezését, és még ugyanebben az évben 1200 koronás külföldi utazási ösztöndíjat nyert a kultuszminisztertől.²² Saját bevallása szerint is szédítő anyagi sikerei voltak, 26 éves korára vagyona mintegy 60000 aranykoronára rúgott, így már bátran feleségül vehette Horváth Annát, akitől az együtt töltött évek alatt hat fia és egy lánya született.²³

Fábián Gáspár családjával

19 Aigner József Schmidt munkatársa volt, akár csak Steindl Imre, akitől később Nagy Virgil volt a segédje. Fábián 1935. 13–14, 27.

20 Fábián 1935. 5.

21 Fábián 1935. 13–14.

22 Fábián 1940. 7–9.; Fábián 1935. 5. 1935-ig összesen 20 pályázati díjat nyert, közöttük 11 első díjat és megbízást. Fábián 1935. 43.; Vámosy 1985. 55.

23 Fábián 1935. 14.; *Lapis Angularis II.* 1998. 347.

Az eredményes pályakezdést azonban megtörte az I. világháború.²⁴ 1914. július 31-én vonult be a budapesti 4. utászezredhez, alakulatával már másnap megindult a szerb frontra, ahonnan hamarosan az orosz harctérre vezényelték. Végigcsinálta az 1914-es keserves galíciai visszavonulást, melynek során Przemyslből csak az utolsó vonattal sikerült kicsúsznia a bekerítésből. Mintegy egy évnyi harctéri szolgálatot teljesített a 17. hadtest kötelékében, amikor tifuszos lett, és hét hónapra hadikórházba került. 75 kilóról 35 kilóra fogyott, és jární is újra kellett tanulnia. Megkapta a Signum Laudist, előléptették főhadnaggyá, de betegsége után már csak hátországi szolgálatot tudott ellátni (pl. katonatemetőket tervezett az északkeleti Kárpátokban). Az időt kihasználva még a háború alatt rokkant állományú tisztként közgazdász diplomát szerzett.²⁵ A háborús összeomlás nemzedéktársaihoz hasonlóan az ő életében is gyökeres változásokat hozott. Jelentős banki megtakarításai teljesen elértéktelenedtek, vagyonából mindössze egy rend civil ruhát tudott vásárolni. Az őszirózsás forradalmat követően hirtelen leszerelték, és miközben felesége az ötödik gyerekükkel volt terhes, a népes család fizetés nélkül máról holnapra az utcára került. Hamarosan sikerült tanári állást szereznie a Felső Építő Ipariskolában, ahol közgazdaságtant, valamint kőműves- és ácsszerkezeteket adott elő. Pedagógusi fizetéséből azonban nem tudta eltartani a családját, ezért a tanítás mellett hivatásos újságírónak állt, közgazdasági rovatvezető lett a Vass József által szerkesztett *Új lap*nál. Ezzel párhuzamosan 1918 novemberétől, mint óradíjas mérnök az állami szükségmunkaként megindított Szentendre–Visegrád vasútvonal építkezésénél dolgozott, ahol a munkálatokat a bátyja mint MÁV főmérnök irányította. Ez az állás nagyon sokat jelentett Fábiánnak, mert az államvasutak által biztosított olcsó élelmiszer mentette meg családját az éhezéstől. Kezdetben irodista munkát végzett, később nagy ambícióval az állomásépületeket tervezte, ám azok – az alapokat leszámítva – sohasem épültek meg. Az építkezés központi irodája Tahitótfaluban volt, ezért két évre ő is ide költözött, innen járt be tanítani a fővárosba, és itt készült fel az 1920-ban megszerzett közgazdaságtani doktorátusára. A komün idején tehát nagyrészt vidéken volt, nem kompromittálódott. Állítása szerint behívták a vörös hadseregbe, bár az adott történelmi helyzetet ismerve elképzelhető, hogy sok volt katonatiszthez hasonlóan maga jelentkezett. A harctérre azonban már nem került, csak a fővárosi erődítésekhez osztották be.²⁶ A forradalmakat követően, 1920-ban Haller István vallás- és közoktatásügyi miniszter kinevezte a debreceni egyetemi építkezések miniszteri biztosává, ám a sorozatos visszaéléseket látva, inkább lemondott posztjáról. Óriási szerencséjére decemberben régi ismerőse, Vass József²⁷ került a kultusztárca

élére, aki azonnal pártfogásába vette, és (Kismarty–Lechner Loránddal együtt) megbízta a pavilon rendszerű Mester utcai főgimnázium tervezésével és felépítésével. 1922-től népjóléti miniszterként Vass az egész évtizedben ellátta nagyszabású kórházépítési megbízásokkal – befejezte a Madarász utcai gyermekkórházat, felépítette az angyalföldi elmeógyógyintézet pavilonjait, valamint a nyíregyházi, a kisvárdai és a székszárdi kórházakat –, nem csoda, hogy a miniszter 1930-as halálát Fábián személyes tragédiaként élte meg.²⁸ Ugyanakkor továbbra is tervezett iskolaépületeket, melyekre a felkérést közvetlenül vagy közvetve Klebelsberg Kunó kultuszminisztertől kapta. Épített polgári iskolát Marcaliban, és a húszas évek végén egy neobarokk zárdát a hozzá tartozó polgári leányiskolával Székesfehérváron, ami olyan harmonikusan illett a városszövetbe, hogy Klebelsberg 1931-ben egy fehérvári neobarokk leánygimnázium terveinek elkészítésével is megbízta. Legjelentősebb iskolaépülete kétségkívül a budai Szent Margit Leánygimnázium (később jó ideig Kaffka Margit Gimnázium), internátussal és az Isteni Megváltó Leányainak rendházával. A gazdasági világválság legnehezebb éveiben (1931–1933) épült, uszodát is magába foglaló hatalmas épületkomplexum kifejezetten a megrendelő kívánságára készült neobarokk stílusban.²⁹

A budai Szent Margit Gimnázium

Közben Fábián Gáspár az írással sem hagyott fel, 1921. január 1-től 1932-ig ő az Ybl Miklós által alapított *Építő Ipar–Építő Művészet* című szaklap főszerkesztője, kiadója és mindene. Csupán ebben az egy lapban 1910 és 1932 között 255 cikket publikált. Sorra jelentek meg tanulmányai és könyvei, pl. az 1936-os *Nagy Magyar Építőművészek I.*, vagy a *Magyar Fogadalmi és Emléktemplomok*. Tagja volt az Országos Képzőművészek Egyesületének, az Országos Egyházművészeti Tanácsnak, a Hollós Mátyás Társaságnak, választott társtagja volt az Országos Képzőművészeti Társulatnak, és állandó kiállítója a Műcsarnoknak.³⁰ Önmagát azonban elsősorban templomépítő specialistának tartotta. Pályája során folyamatosan tervezett templomokat,³¹ kezdetben csak kisebbeket, sokszor honorárium nélkül.

24 Munkái kb. 1920-ig: A babócsai templom tervezése még 1908-ban, Székesfehérváron árvaház és aggintézet, Jászapátiban főgimnázium tervezése. Gazdasági iskolák Torontálvásárhelyen, Nagylajosfalván, Kiskunfélegyházán, iskola Óbébán, a törökbálinti Notre Dame apácák rendházának és kápolnájának bővítése, Érden jezsuita novícius-ház és kápolna építése, lazarista újoncház Lakócsán, a rákospalotai Clarisseum átépítése szalézianus rendházzá és iskolává, Homokon a Beniczky kastély átépítése, Dombóváron orsolyita rendház és iskola, Budapesten a Pongrácz úton állami bérház tervezése és építése. Fábián 1935. 14.; Fábián 1940. 8–24.

25 Fábián 1935. 6. 14.; Fábián 1940. 16–21.

26 Fábián 1935. 15–16.; Fábián 1940. 20–23.

27 Fábián Gáspár Vass Józsefet még székesfehérvári lapszerkesztő korából ismerte. Vass József (1877–1930) közlelmiszeri miniszter: 1920. VIII. 15.–1921. IV. 14. vallás és közoktatásügyi miniszter: 1920.

XII.16. –1922. VI. 16. népjóléti és munkaügyi miniszter: 1922. VI. 16. – 1930. IX. 8. *Katolikus Lexikon*.

28 *Lapis Angularis II.* 1998. 283.; Fábián 1935. 16.

29 Fábián 1935. 36–38.

30 Fábián 1935. 20. 51. Vámosy 1985. 55.

31 A következő helységeken állnak templomai: Babócsa, Mezőkövesd, Felsőgöd, Szőlőliget, Balatonfüred, Pécs, Székesfehérvár, Badacsonytomaj, Zagyvapálfalva, Szolnok, Kiskunhalas, Szeged, Szentés, Alag (Dunakeszi), Hódmezővásárhely, Vác–Deákvár, Érd, Tápiószőlő, Monor, Kiskunmajsa, Csólyos, Medgyesegyháza, Megyaszó, Csákvár,

A felsőgödi templom

köletételének éve, de a terveket már 1917-ben elkészítette. Pécsen a letisztult és rendkívül visszafogott neoromán stílussal a város karakterét meghatározó székesegyházhoz igyekezett igazodni, a fővárosban épített három temploma esetében viszont a speciális építőanyag terelte a neoromán és a Tudor gótika felé.³³ Az 1929-ben felszentelt külső-ferencvárosi (Ecséri út-Üllői út sarka) neoromán Szent Kereszt plébániatemplom, az 1931-ben elkészült Szondy utcai neogót Szent Család plébániatemplom és a középső-ferencvárosi neoromán Szent Vince-templom teljes homlokzata sárgás-rózsaszínes-szürkés homokkőből épült. Fábián volt az első, aki a budapesti templomépítészetben a korábban szokásos mészke helyett ezt az Őröm és Pilisborosjenő környékén bányászott kőtípust alkalmazta, mely nemcsak tartós, szép és monumentális hatású, de rendkívül olcsónak is számított, hiszen alig volt drágább a vakolatnál.³⁴

A badacsonytomaji Szent Imre-templom 1929–1930-ban teljes egészében helyi bazaltból épült,³⁵ és a maga durva köfelületével, trapézzáródású ablakaival (amik Lars Sonck turkui vagy tamperei templomát is eszünkbe juttathatják) egyszerre kelt vernakuláris és ősi hatást. Az utókor ezt az épületét tartja Fábián leginkább időtálló alkotásának, ő maga azonban főművének az 1933-ban felszentelt székesfehérvári Prohászka Ottokár emléktemplomot tekintette, ami a római Pantheon idéző óriáskupolájával teljesen kilóg az életműből.³⁶ Az épület sajnos torzó maradt, mert a körtemplomhoz csatlakozó két oldalszárny és a „kupolának léptéket adó, arányt, feszültséget teremtő haragtorony” máig nem épült fel.³⁷ Egyszerre

több műve készült, amikor 1936. július 26-án Zamárdiban agyvérzést kapott. Bár a betegségéből felgyógyult, 1938-ban nyugalomba vonult, és 1953. január 13-i haláláig építési tevékenysége befejeződött.³⁸

Érdeemes néhány mondatban foglalkozni épületeinek stílusával és az építész stílusfelfogásával. Fábián Gáspár munkásságát nem jellemzik a formaújító törekvések,³⁹ alapvetően élete végéig megmaradt az új historizmus (neoelektika) talaján, és azon belül az összes neostílusban képes volt jelentőset alkotni. Noha történeti stílusokban tervezett, a korszerű építészet eszköztárát és építőanyagait is alkalmazta, pl. az alapozásnál és a boltozásnál a vasbetont. Az új, kísérleti megoldások sem álltak tőle távol, pl. a templomok akusztikáját rontó vasbeton boltozatokat Heraklit-lemezekkel burkolta, amik sikeresen megakadályozták a hang visszaverődését.⁴⁰ A harmincas években – a helyi egyházközség kifejezett kérésére – tervezett egy saját maga által modern stílusúnak tartott templomot Zagyvapálfalván, ám a bazilikáris épületen inkább csak pár modernista részletforma figyelhető meg (pl. szögletes-lépcsőzetes főhomlokzat, megnyújtott, hosszú, keskeny ablakok a haragtoronyon). Fábián tehát nem tudott (és nem is akart) úgy megújulni, mint pl. Kotsis Iván 1932–1933-ban, a balatonboglári templom építésekor.⁴¹ Elméleti írásaiban határozottan elítélte a Bauhaus elvein (is) nyugvó funkcionális építészetet, az internacionális modernizmus eszköztárát, és fellépett ezen „új irányzatok” erőltetése ellen.⁴² A modernista építész stílus-teremtő törekvéseit meddő próbálkozásoknak tartotta, meggyőződése volt, hogy „stílust parancs-szóra, vagy elhatározásra alkotni nem lehet”,⁴³ és vallotta, hogy egy képzett építésznek minden stílusban jártasnak kell lennie, hiszen mindig az adott helyszín, a környezet, a feladat, és az építető szabja meg, hogy milyen legyen az épület.⁴⁴

A badacsonytomaji templom

A következő részben a Fábián Gáspár által tervezett alagi Szent Imre-templommal ismerkedhetünk meg.

Nagyberki, Rákoscscaba, Pesterzsébet, Cserhátszentiván, Ladánybene, Újpest, Kecskemét, Iváncsa, Dombóvár, Cegléd, Orgovány, Pestszentlőrinc, Isaszeg, Komárom, Felsőszölnök, Komló, Őröm, Agárd és Budapest 3. *Lapis Angularis II.* 1998. 284–285.; Fábián 1935. 43–45.

32 A felsőgödi templomról: Fábián 1935. 31.; Fábián 1940. 26.

33 Prakfalvi 1998. p. 277.; Fábián 1935. p. 28.

34 Ezek a 2000–3000 hívőt befogadó templomok 300.000–400.000 pengőbe kerültek, míg a hasonló méretű, szintén neoromán, városligeti Regnum Marianum templom építési költsége elérte a 2 millió pengőt. Fábián Gáspár korabeli nagy sikereit egyebek mellett a látványosan takarékos árelőirányzatainak is köszönhetette. Fábián 1935. 18. 30.; Fábián 1940. 43–44.; Pamer 2001. 42.

35 Fábián 1935. 32.; Fábián 1940. 45.

36 1929-ben hirdettek országos pályázatot az 1927-ben meghalt Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök emlékét szolgáló templom tervezésére, amit Fábián Gáspár nyert meg. Prakfalvi 1998. 277.

37 Vámosy 1985. 56.

38 Fábián 1940. 47–48.; Vámosy 1985. 55–56.; *Lapis Angularis II.* 1998. 347.

39 A pályája elején – Kismarty-Lechner Loránddal közösen – tervezett susaki erdőhivatal épületén megfigyelhetőek izgalmas, újszerű részletformák, ám nem egyértelmű, hogy ezek Fábián vagy tervezőtársa ötletei voltak. Prakfalvi 1998. 277.

40 Erre a lemezeztégre került a vakolat. Fábián 1935. 30–31.

41 Kotsis Iván neoromán stílusban építette meg 1926–1930-ban Budapestben (az 1951-ben lebontott) Regnum Marianum templomot. Az 1933-ban elkészült balatonboglári plébániatemplom a magyarországi „nem bauhausos modernizmus” egyik legértékesebb épülete. Pamer 2001. p. 41.; 149. Prakfalvi 1998. 278.

42 A modernizmust nem egyszer csak szovjet, illetve bolsevik irányzatnak és stílustörekvéseknek nevezte cikkeiben. Prakfalvi 1998. 277.

43 Fábián 1935. 27.

44 U.a.